

ХОД КРОЗ ЗИДОВЕ

– др Драга Љочић (1855–1926) –
прва српска лекарка

”

Постоји библијска прича о томе како је Исус једном приликом ходао по води. Његови ученици, дванаест апостола, били су у чамцу када се на мору подигла страшна олуја, запретивши да их прогуте. Тада је Исус, да би их утешео и спасао, пошао према њима преко воде – не тонући, већ корачајући по пени валова мирно и усправно, као по шумској стази.

Да ли се овај чудесни ход по води заиста одиграо, одговор ћете ви сами пронаћи једнога дана, а ја ћу вам сада испричати једну другу причу за коју поуздано знам да се догодила – причу о једном подједнако невероватном ходу. Ходу кроз зидове.

Прича почиње мојим првим сећањем. Мајка ме држи за руку, ужурбаним и нервозним кораком некуда ме води, улицама мог родног Шапца. Трчкарам за њом у тешкој и тесној хаљиници коју често морам да носим упркос вечитом противљењу. Мрзим ту хаљину. Притиска ме и жуља, у њој не могу слободно да трчим, да скачем, да се окрећем, да подигнем и раширим руке колико желим. Тога јутра се не буним, ћутим, јер у ваздуху лебди нека ледена напетост. Чујем мајку како задихано, у пролазу, додацује госпођи Пинтеровић: „Данас смо изгубили на суду и на правди Бога остали без имања које нам припада. Не знам од чега ћемо живети! Димитрије је очајан, не може да се помири с толиком неправдом!“ Приближавамо се порти цркве и ја видим тату како пружа новац црквењаку који се потом журно удаљава у правцу звоника и хвата се за канап црквених звона. Одједном почиње страшна заглашујућа звоњава која ме плаши. Људи збуњено застају и упитно гледају пут звона. Мој отац горко виче: „Данас је умрла правда

и ја је сахрањујем!!“ Затварам очи и покривам уши рукама, али није ми лакше. Громка тутњава звона, мамино невесело лице, татин огорчени глас, чудни погледи пролазника, правда, смрт, сахрана... моје срце се из груди преместило у грло, немам ваздуха, нагло извлачим руку из мајчине и бежим ка кући. Сребрне кугле звоњаве котрљају се изнад моје главе. У свакој тутњи реч „неправда“. Не видим их, али знам да ме јуре. Она уска хаљина ме држи као мрежа од невидљивих руку, не могу да пружим корак, не могу да побегнем, стижу ме сребрне кугле и ја у том тренутку знам да црквена звона звоне моју судбину.

Од тога дана прошло је много година. Тата је вредно радио и моја породица је, корак по корак, успела да изађе на крај с недаћама. Завршила сам основну школу с лакоћом, радошћу, и неким тихим осећајем надмоћи. Наставници су ме хвалили, говорили да морам наставити школовање. Желела сам то више од свега.

У мени је, као удаљена звезда коју око не може јасно да ухвати, одувек тињао један бојаљив, мајушан, али постојан пламен. Жеља да свет буде боље, топлије, светлије место. Да бол не постоји. Да доносим мир, да уносим радост тамо где је ишчезла. Желела сам да лечим. Али бити девојчица и сањати белу лекарску блузу – у том времену, у тој земљи – било је као желети да ходаш по води. Или кроз зидове.

Србија је тада имала тек неколико десетина лекара, од којих ниједна није била жена. Да бих стигла до медицине, морала сам прво у гимназију. Али у мом Шапцу, гимназија је била само за дечаке. Зид. Прошла сам кроз њега. Нашла сам школу у Београду која је отварала врата и девојчицама. Вођена оним тињајућим сјајем, отишла сам из свога дома у велики, непознати град. Школу сам завршила, али то је био тек први корак.

Испред мене се сада пружао пут којим се ређе иде – Медицински факултет. Али у Србији ни он није био отворен за жене. Опет зид. У његовом сам углу пронашла мали расцеп. Отпутовала сам у Швајцарску, у Цирих, на Медицински факултет, једини у Европи који није постављао питање да ли си женско. Преда мном су били нови зидови: језик, самоћа, даљина, страх. Али до тада сам већ научила како са њима: истрајношћу. Читала сам медицинске књиге дан и ноћ, очима које нису тражиле одмор. Не зато што сам морала, већ зато што сам хтела. Звала ме је она искричава светлост која није имала име, али је имала правац.

Када је моја земља 1876. године закорачила у рат, ја нисам закорачила у недоумицу. Цирих је остао иза мене, а ја сам отишла у Србију да лечим наше рањене војнике. Нису то знали, али излечени рањеници су помогли мени више него ја њима. У њиховим сам очима видела оно што је мени недостајало – веру да сам баш тамо где треба да будем. Добила сам чин санитетског поручника. Жена на бојишту. Поручник.

По завршетку рата, вратила сам се у Цирих да довршим студије. Једнога дана, у болничкој соби, дечак у грозници и без иког свога уз себе стегао је моју шаку, тражећи од мене помоћ и утеху. Поклонила сам му их, а он је мени поклатио сазнање да нисам више она што само машта да свет буде бољи. Сада сам га ја чинила бољим.

У домовину сам се вратила са дипломом која ме је учинила првом српском лекаром. Диплому су сви могли да виде – носила сам је у руци, али оно најважније било је у мени: снага и моћ исцељења и решеност да својој отаџбини донесем добро. Србија их, међутим, није хтела. Ни моје знање ни руке спремне да лече. Зауставио их је зид боје зарђалих правила и прописа који су налагали да лекар може бити само онај ко је одслужио војни рок. Били су у праву, ја нисам била мушкарац који је одслужио законом прописани војни рок. Ја сам само била жена на ратном пољу, са чином поручника, али без папира са печатом.

Претпостављате шта сам урадила са овим зидом? Да, претворила сам га у праг и прешла преко њега. Нисам стала, писала сам стотине дописа онима који су могли да чују, али нису хтели да слушају. Одговори су ми се враћали као стреле ишаране мастилом неразумевања, ригидности, окамењеног поретка. Нисам тражила милост, уступак, већ равноправност. Тражила сам правду. За мене је направљена посебна комисија од најугледнијих лекара који су проверавали моје знање и вештине. Тај испит је био још један мој тријумф – утврђено је да знам, удем и могу да лечим. Али испред мене је однекуд поново никао још један зид: могу да радим, али не у државној служби. Требало ми је пар година да и овај зид пробијем и да најзад почнем да радим у државној болници. Тесну хаљину заменила сам белим мантилом. Није био шивен по мери, али је мирисао на слободу. Радила сам исти посао као моје мушке колеге, имала исти број радних сати и дежурстава, исту тежину туђег бола, али моја је плата била мања, за нас нису важила иста права. Јер ја сам била жена која је, како је то писало у једном одговору на моју жалбу, „по физичкој природи позвана да се наслања на јачега од себе“. Нису разумели. Ја нисам била она која се наслања. Ја сам била она на коју свет може да се наслони.

Не пратећи уврежени животни ток по диктату друштва, удала сам се тек када сам пронашла човека чији је корак могао ићи упоредо са мојим. Насмешим се и сада када се сетим колико је та удаја подигла прашине на београдској калдрми, све због моје, наизглед безазлене, одлуке да свом девојачком презимену додам презиме свога мужа. Постала сам прва жена у Србији која није оставила своје име на прагу брака. Као да се један идентитет мора угасити да би други добио право да постоји.

Године су се низале. Како то бива код нас, нови ратови су долазили и пролазили, циклично и неумољиво. Са сваким новим, моје мушке колеге су одлазиле на ратишта, а ја сам остајала и радила, у једном тренутку, чак у три

болнице истовремено. И даље са истим обавезама, али без истих права. Једнога дана је зид испред мене израстао у нешто више и хладније: отказ. Али овог пута нисам ударила у њега јер сам ја већ била са његове друге стране. Иза њега и изнад њега, у исто време.

Отказ ми је отворио врата приватне праксе, сопствене и независне. Радила сам са истим жаром – не за институцију, већ за човека. Никога нисам одбила, никоме нисам ускратила помоћ. Сувише је неправде било у мом животу да бих је ја, макар и случајно, проследила даље. Једне вечери, после напорног радног дана, угледала сам дете у дну степеништа моје ординације. Девојчица прљавог лица и погледа који више не тражи ништа, у хаљини од тканине заборави и равнодушности. Као згужвана хартија испала из џепа живота. Питам је где су јој родитељи, тихо одговара да нема никога, као да се то подразумева. Болео ме је тај шапат више од сваког рањеника ког сам лечила. Гледала сам је и питала се: може ли човек бити срећан ако око себе види несрећу других? Ако туђи бол заобиђеш и прескочиш, да ли то значи да си спасен – или само мање жив?

Те ноћи сам одлучила да ћу створити место где постоје нада и шанса за децу коју нико не дозива именом. Јер једно је заштити кожу, а сасвим друго заштити празнину у детињем погледу. Основала сам удружење, уточиште за напуштену децу. Неправда ме је овог пута сустигла у гласинама да бринући о деци без родитеља подстичем неморал, да храбрим рађање ван брака, да ублажавам последице уместо да осуђујем узрок. Као да је помоћ саучесништво, као да се и најмање зрно бриге и нежности морају заслужити. Упркос отпору у друштву, моје удружење је прерасло у дом за напуштену децу. Дом – кратка реч, а у њој све што човек не жели да изгуби. Још један зид је пао.

Чини ми се да сам, при крају овог мог дугог пута, ипак успела да збацити ону невидљиву оков-хаљину у којој сам, оног злокобног дана свог детињства, бежала од звона која су најављивала мој живот у знаку неправде. Неправда, та стара, неуништива вештица, напослетку се уморила од мене и отишла на неко друго место. Са моје 64 године, држава ми је коначно дала звање „правог лекара“ и сва права која су ми деценијама ускраћивана. Тако сам формално постала оно што сам одувек била. Никада се нисам питала да ли је вредело. Знам да јесте. Сваки напор, свака туга и горчина уткани су у пут који сам утрла за све мале Драге које ће доћи после мене. Оне не морају да ломе чело о моје зидове. Не морају кроз живот заробљене оном хаљином што стеже плућа и сужава крвоток.

Овде је крај моје приче и почетак неке ваше. Надам се да сте разумели шта желим да вам кажем:

Зидови нису ту да бисте пред њима стали или се окренули назад. Још мање да бисте чекали да се сами помере.

Зидови постоје да кроз њих прођете. Да у њима нађете само вама видљиву пукотину, довољно широку да се кроз њу провуче ваша одлучност. Да их срушите. Да се на њих попнете и прескочите их. Да их алхемијом своје воље претворите у прозоре. И запамтите: кад год је зид испред вас – пролаз је у вама.